

Батанова Л. О.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри
морського та митного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)

Кухарук І. О.,

Національний університет
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)

УДК 342.9:339.5(477)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МИТА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано різні підходи науковців щодо наукового визначення поняття «мито». Визначено, що миту притаманні як загальні ознаки митних платежів, так і особливі. Охарактеризовано функції мита та визначено підстави класифікації різних видів мита. З'ясовано, що порядок застосування комбінованих ставок ввізного мита є законодавчо невизначеним. Встановлено, що запровадження сезонного ввізного мита в Україні за чинним законодавством є неможливим. Запропоновано шляхи вирішення вказаних проблем.

Ключові слова: мито, митні платежі, податки, ввізне мито, вивізне мито, сезонне мито.

Ludmyla Batanova, Iryna Kukharuk. The Problematic Aspects of Applying Duties in Ukraine. – Article.

The article analyses different scientific approaches according to the scientific definition of the concept of “customs duty”. It is determined that customs duty is characterized both by common features of customs payments and special features. It is characterized the functions of customs duty and determined the grounds for the classification of different types of customs duty. It is found out that the procedure of applying the combined import customs duty rates is not defined legally. It is determined that the introduction of the seasonal import customs duty in Ukraine is impossible under the current legislation. It is offered the ways of solving these problems.

Keywords: customs duty, customs payments, taxes, import customs duty, export customs duty, seasonal customs duty.

Батанова Л. А., Кухарук И. О. Проблемные аспекты применения пошлины в Украине. – Статья.

В статье проанализированы различные подходы ученых к научному определению понятия «пошлина». Определено, что пошлине присущи как общие признаки таможенных платежей, так и особенные. Охарактеризованы функции пошлины и определены основания классификации различных видов пошлины. Установлено, что порядок применения комбинированных ставок ввозной пошлины является законодательно неопределенным. Установлено, что введение сезонной ввозной пошлины в Украине по действующему законодательству невозможно. Предложены пути решения указанных проблем.

Ключевые слова: пошлина, таможенные платежи, налоги, ввозная пошлина, вывозная пошлина, сезонная пошлина.

Актуальність теми обумовлено необхідністю визначення сутності мита, його функцій, виділення підстав для класифікації мита, дослідження справляння окремих видів мита. Мито, виконуючи свої функції, дозволяє стимулювати імпорт або експорт товарів чи навпаки обмежувати їх, більше того, мито слугує засобом захисту вітчизняного товаровиробника від недобросовісної конкуренції іноземних імпортерів. Незважаючи на те, що мито є одним із джерел наповнення державної скарбниці, воно також є ефективним засобом захисту національного товаровиробника. Та попри законодавче закріплення поняття мита, його видів, порядку встановлення та справляння, все ж існують деякі прогалини. Цим підкреслюється необхідність та важливість дослідження окремих аспектів справляння мита та визначення деяких проблем застосування мита в Україні.

На сьогоднішній день розгляду питань застосування мита, визначення місця мита серед інших податків, приділяється значна увага з

боку науковців. Однак поза увагою вчених залишилися порядок та умови справляння сезонного мита та деякі інші питання, неоднозначними є думки вчених щодо ознак та функцій мита. Відсутність єдиної точки зору щодо функцій мита, підстав для його класифікації, наявність суттєвих прогалин у законодавстві штовхає до нових поглядів з цих питань та формування конкретних пропозицій щодо вдосконалення сучасного законодавства з питань державної митної справи.

Окремі аспекти митних платежів та мита зокрема, досліджували В. М. Вишневецький, Т. В. Горянська, О. П. Гребельник, А. А. Дубініна, І. С. Капуш, М. М. Каленський, Б. А. Кормич, М. П. Кучерявенко, А. Мостовий, С. Г. Осика, В. В. Прокопенко, І. П. Сидор. Однак дослідженню функцій та ознак мита, окремих аспектів справляння ввізного та вивізного мита, сезонного мита, у науковій літературі не було приділено достатньої уваги.

Метою статті є системний аналіз сутності, підстав для класифікації мита, розгляд окремих видів мита, процедури їх застосування з метою виявлення проблем і недоліків чинного законодавства у сфері регулювання мита та надання пропозицій щодо їх вирішення.

Законодавче визначення мита закріплено у ст. 271 Митного кодексу України: «Мито – це загальнодержавний податок, встановлений Податковим кодексом України та Митним кодексом України, який нараховується та сплачується відповідно до МКУ, законів України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [2].

В науковій літературі існують різні точки зору щодо визначення мита. Так, існує твердження, що мито – це непрямий податок на міжнародну торгівлю і зовнішні операції, який стягують усі держави світу, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності [12, с. 107].

Відомий вчений у сфері фінансово-правової науки М. П. Кучерявенко дає наступне визначення: мито – вид митного платежу, що стягується з товарів, які переміщуються через митний кордон країни (ввозяться, вивозяться чи слідуєть транзитом) [11, с. 331]. І. С. Капуш визначає мито як непрямий податок на зовнішню торгівлю товарами [9, с. 30]. В. В. Прокопенко та Д. В. Козлова у своїй науковій статті також зазначають, що мито є податком на зовнішню торгівлю [13, с. 55].

Однак вважаємо, що мито слід розуміти як загальнодержавний податок, що справляється органами доходів і зборів України у випад-

ках, передбачених чинним законодавством з питань державної митної справи під час переміщення товарів через митний кордон України.

Незважаючи на різні визначення вчених, доцільно погодитися з тим, що мито належить до системи митних платежів та є одним із їх видів. Таким чином, варто погодитись з тим, що миту притаманні загальні ознаки митних платежів. По-перше, правову основу справляння митних платежів та мита як одного з їх видів становлять Митний кодекс України, а також низка спеціальних законодавчих актів: Закон України «Про Митний тариф України», законодавчі акти, якими встановлюються особливі види мита, сезонне мито, а також низка законів, якими встановлюються ставки вивізного мита на певні категорії товарів. По-друге, кошти, що надходять на єдиний казначейський рахунок від сплати митних платежів є власними доходами Державного бюджету України, згідно зі ст. 29 Бюджетного кодексу України [1]. По-третє, умовою справляння митних платежів є переміщення через митний кордон України товарів, транспортних засобів (транскордонний характер мита). По-четверте, правом на справляння митних платежів, а значить і мита наділені виключно фіскальні органи. Це право фіскальних органів передбачено у ст. 544 МКУ та у ст. 19-1 ПКУ. По-п'яте, сплата митних платежів забезпечується примусовою силою держави, це підтверджується законодавчо, а саме МК України, яким передбачено відповідальність за порушення митних правил.

Мито має також свої особливості: 1) мито – це обов'язковий платіж, який встановлюється державою з метою переміщення товарів через митний кордон України та переслідує інші економічні цілі; 2) мито є відплатним, тобто фактично воно є платою за надання фіскальними органами можливості переміщувати товари, транспортні засоби через митний кордон України; 3) умовний характер мита. Умовою стягнення мита є факт переміщення через митний кордон України; 5) мито не має ознаки регулярності, тобто має нерегулярний характер. Мито сплачується не з календарною періодичністю, а одноразово. Оскільки переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України не є систематичним процесом, таке переміщення предметів оподаткування митом не можливо передбачити, тому і сплата мита має нерегулярний характер [7, с. 40]; 6) сплата мита може бути здійснена не лише платником. Законодавством передбачена можливість делегувати обов'язок зі сплати мита іншим особам. Відповідно до ст. 293 МКУ особою, на

яку покладається обов'язок зі сплати митних платежів є декларант. Наприклад, в такій якості можуть виступати уповноважені ними митні брокери (посередники), агенти з митного оформлення тощо.

Важливим аспектом аналізу мита є дослідження його функцій. Адже мито – це явище однозначно багатофункціональне. Так, йому притаманні наступні функції: фіскальна функція (за рахунок справляння мита відбувається наповнення дохідної частини Державного бюджету країни). Проте, вважаємо, що дана функція не є основною, оскільки мито завжди виконує захисну функцію, яка передбачає захист інтересів національного товаровиробника від демпінгового імпорту, субсидованого імпорту, а також товарів, масове ввезення яких здатне нанести значну економічну шкоду окремим галузям національного господарства. Регулятивна функція (за допомогою якої відбувається регулювання об'ємів і структури експортно-імпортних операцій країни), а також стимулююча функція (формує передумови до збільшення експорту вітчизняної продукції на світовий ринок).

Деякі вчені виділяють ще й інші функції. Так, наприклад, у наукових працях можна зустріти балансувальну функцію мита, яка полягає у тому, що мито є засобом, який дає змогу покращити умови доступу національних товарів на іноземні ринки або встановлення мита може сприяти запобіганню небажаному експорту товарів, ціни на які на внутрішньому ринку є нижчими, ніж на світовому ринку. На нашу думку дану функцію не слід виділяти окремо, адже по суті вона повторює деякі аспекти регулюючої функції.

Різні види мита, що закріплено на законодавчому рівні та виділено у наукових працях, класифікують за певними підставами. До яких доцільно відносити такі: спосіб нарахування мита (адвалорне, специфічне, комбіноване); напрямок руху товару (експортне, імпортне мито); період застосування мита (постійне, тимчасове мито); принцип обмеження (антидемпінгове, компенсаційне, спеціальне); мета та функціональність (фіскальне, протекціоністське, преференційне мито); типи митних ставок (постійне, змінне мито); порядок встановлення (автономне, конвенційне мито); ступінь сприяння імпорту (преференційне, пільгове, повне мито); характер умов зовнішньої торгівлі товарами (звичайне, особливе мито). Вважаємо, що можна також виділити попереднє та остаточне компенсаційне та антидемпінгове мита на підставі часу застосування компенсаційного та антидемпінгового мита. Так, у Законах України «Про захист національного

товаровиробника від демпінгового імпорту» та «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» антидемпінгове та компенсаційне мито поділяються на попереднє та остаточне. Попереднє антидемпінгове мито застосовується у разі, якщо у ході антидемпінгового розслідування було зроблено попередній позитивний висновок щодо наявності демпінгу та шкоди, яка є його наслідком та за наявності конкретно визначених законодавством умов [5]. А остаточне антидемпінгове мито встановлюється у випадку, якщо у ході антидемпінгового розслідування було зроблено остаточний позитивний висновок щодо наявності демпінгу та шкоди, яка є наслідком цього демпінгу. Схожі положення щодо попереднього та остаточного компенсаційного мита містяться і у Законі України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту».

Важливим аспектом застосування мита є те, що через засоби митно-тарифного регулювання держава може впливати на конкурентне середовище на власному внутрішньому ринку. Так, встановлюючи ліберальний режим для певних видів іноземних товарів, які імпортуються в Україну, створюються однакові умови як для вітчизняних, так і для закордонних виробників, та навпаки, запроваджуючи ввізне мито на певний перелік імпортованих товарів, держава робить подібні вітчизняні товари більш конкурентоспроможними порівняно з ввезеними на митну територію України іноземними товарами.

В Україні застосовуються три види ставок ввізного мита: адвалорна – у відсотках від митної вартості товару (наприклад, ставка ввізного мита на товар під кодом 1704 90 30 00 – білий шоколад складає 10% від митної вартості), специфічна – у грошовому розмірі на одиницю бази оподаткування, якою є кількість товару у встановлених законом одиницях виміру (наприклад, ставка ввізного мита на костюми спортивні із синтетичних волокон (код 6112 10 00 00) складає 12 євро за одну штуку), комбінована – складається з адвалорної та специфічної ставок мита (наприклад, для спідниць та спідниць-штанів із бавовни (код 6104 52 00 00) ставка ввізного мита встановлена таким чином: 30%, але не менш як 3 євро за 1 штуку). Якщо з розрахунком адвалорних та специфічних ставок ввізного мита все зрозуміло, то комбінована ставка мита залишає багато запитань. На законодавчому рівні не закріплено механізму розрахунку цієї ставки мита. Нормативно-правовий акт, що регулював це питання, наразі втратив чинність. У офіційному виданні Державної фіскальної служби України

міститься пояснення про застосування ставок ввізного мита згідно з Митним тарифом України. Так, нарахування мита за комбінованими ставками здійснюється в три етапи: 1) спочатку обчислюється сума мита за адвалорною ставкою, ставкою у відсотках до митної вартості; 2) потім обчислюється сума мита за специфічною ставкою в євро за одиницю товару; 3) для визначення суми мита, що підлягає сплаті, використовується, як правило, найбільша величина [8]. Як вказує В. В. Прокопенко на практиці так і відбувається: посадові особи митниці у своїй повсякденній діяльності при митному оформленні використовують програмно-інформаційний комплекс «Інспектор-2006», який самостійно (без втручання інспектора митниці) вибирає найбільшу величину комбінованої ставки ввізного мита [14, с. 39]. Безумовно для держави вигідно застосовувати найбільшу суму мита за однією із ставок, адже таким чином до Державного бюджету України надходить більша сума коштів. Однак, на нашу думку, це не зовсім справедливо у відношенні до платника мита. Вважаємо, що повинна застосовуватися менша величина комбінованої ставки мита на користь платника. У зв'язку з вищезазначеним, пропонуємо внести зміни до Митного кодексу України та врегулювати порядок застосування комбінованої ставки мита. При цьому, даний механізм застосування комбінованої ставки мита повинен передбачати застосування меншої величини.

На даний момент Україна прагне увійти до світової спільноти та відкрити вітчизняним товарам шлях до внутрішнього ринку Європейського Союзу, а товарам європейських експортерів забезпечити розширений доступ до національного ринку. Для цього Україна підписала Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС з іншої сторони, яка 1 вересня 2017 року набула чинності у повному обсязі. Важливою складовою даної угоди є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, яким встановлюється умова, що передбачає скасування Україною та ЄС ввізного мита на більшість товарів, що імпортуються на ринки один одного. Слід зазначити, що Україна вже на шляху до скасування ввізних мит на деякі групи товарів. Статтею 29 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачено, що з моменту набрання нею чинності кожна Сторона зменшить або анулює ставки ввізного мита на певні товари походженням з іншої Сторони відповідно до графіків, встановлених у додатку I-А до цієї Угоди [6]. Після

закінчення перехідного періоду Україна матиме нульові ставки мита практично на всі товари, які виробники вітчизняної продукції поставитимуть до ЄС. Водночас товаровиробники з ЄС також будуть практично на рівних конкурувати з вітчизняними виробниками. Таким чином, ввізне мито є одним із способів регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

На українські товари, що вивозяться за межі митної території України, встановлюється ввізне мито. Ставки експортного мита встановлюються окремими законами. Вважаємо, що експортне мито має, перш за все, захисний характер і встановлюється з метою обмеження експорту природних ресурсів, запаси яких є обмеженими або ж певних груп товарів, які користуються підвищеним попитом на внутрішньому ринку країни. Адже ввізне мито підвищує ціну товару для споживача, тому що в результаті сума коштів, які були сплачені в якості вивізного мита, включається в ціну товару. Як наслідок, підвищена ціна товару знижує конкурентоспроможність експортера на світовому ринку.

Внаслідок підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом наша держава взяла на себе зобов'язання протягом визначеного періоду часу скасувати ввізне мито. Вважаємо, що скасування вивізного мита може призвести до негативних наслідків для України. У зв'язку із тим, що, по-перше, товари та природні ресурси, на які в нашій державі встановлено даний вид мита, є важливою сировиною для національної економіки України. У випадку неконтрольованого та безмитного вивезення цих товарів з країни, наша держава може опинитися у критичній ситуації: коли виникне дефіцит (як наразі з бруктом чорних металів) і вона сама постане перед необхідністю імпорту даної продукції. По-друге, Державний бюджет України недоотримає сотні мільйонів гривень. Тому вважаємо, що встановлення вивізного мита на важливі для національної економіки товари та сировину, на обмежені природні ресурси є необхідною умовою розвитку вітчизняної економіки та внутрішнього ринку взагалі.

Наступний вид мита, справляння якого передбачено чинним українським законодавством є сезонне мито. На нашу думку, цьому виду мита присвячено найменше уваги вчених. Тому вважаємо за доцільне виділити наступні специфічні ознаки сезонного мита. Дане мито вводиться державою для регулювання імпорту чи експорту виключно

товарів та продуктів, що мають сезонний характер (до таких відносять сільськогосподарську продукцію, наприклад, свіжий виноград, яблука). Державне регулювання зовнішньоторговельної діяльності за допомогою сезонного мита має тимчасовий характер. Проте, від інших видів мита, які по своїй суті також є тимчасовими заходами державного регулювання, сезонне мито відрізняється тим, що воно пов'язане із періодичними, сезонними коливаннями кон'юнктури ринків товарів. Так, сезонне мито, перш за все, пов'язане з так званими сезонними цінами, що змінюються залежно від пори року. Наступною ознакою сезонного мита є те, що воно застосовується з метою регулювання та стабілізації внутрішнього ринку товарів. Вказаний інструмент дає можливість контролювати об'єми сезонних товарів на внутрішньому ринку, а також ціни на такі товари, шляхом справляння сезонного мита за ставками визначеними законодавством. Запровадження сезонного ввізного мита дозволяє стримати потік іноземних товарів, якщо спостерігається перенасичення внутрішнього ринку даним товаром. Важливим аспектом є те, що встановлення термінів дії сезонних мит відноситься до повноважень уряду України, що є ще однією характерною відмінною рисою даного виду мита.

Спеціальним нормативно-правовим актом, що встановлює сезонне мито є Закон України від 17 липня 1997 року «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції», який встановлює порядок тарифного і нетарифного регулювання імпорту сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки для створення рівних умов конкуренції між продукцією вітчизняного виробництва та продукцією нерезидентів. Важливо зазначити, що згідно з нормами вказаного нормативно-правового акту в Україні запроваджено лише сезонне ввізне мито, при цьому в законодавчих актах Верховної Ради України не йдеться про сезонне вивізне мито. Так, відповідно до вказаного закону сезонні ввізні (імпортні) мита запроваджуються щорічно у подвійному розмірі до розміру пільгових ставок ввізного (імпортного) мита на сільськогосподарську продукцію визначених груп УКТ ЗЕД, протягом строку збирання і закладення на зберігання аналогічної продукції українського виробництва [4]. Вказаний законодавчий акт визначає вичерпний перелік груп товарів згідно з УКТ ЗЕД, на які встановлюється сезонне мито. Крім чинних кодів УКТ ЗЕД, до яких застосовується сезонне ввізне мито, у ст. 2 Закону України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції»

вказано і такі коди товарів, які на даний момент відсутні у законі України «Про Митний тариф України».

Сезонні мита встановлюються на строк, що не може бути меншим 60 та більшим 120 послідовних календарних днів. Та попри те, що законодавством України визначені граничні терміни, на які може встановлюватися дане мито, лише до повноважень Кабінету Міністрів України належить встановлення термінів дії сезонних мит на сільськогосподарську продукцію. Досліджуючи законодавчу базу України, стало зрозумілим, що Кабінет Міністрів України приймав таке рішення лише один раз: 1 липня 1999 року, прийнявши постанову Кабінету Міністрів України «Про встановлення термінів дії сезонного ввізного (імпортного) мита на сільськогосподарську продукцію в 1999 році», яка визначала терміни дії сезонного ввізного (імпортного) мита лише на 1999 рік і не стосується наступних років [3]. Слід також вказати, що жодних інших аналогічних актів Урядом України не приймалося.

Аналізуючи чинне українське законодавство, що регулює сезонне мито, було встановлено, що запровадження сезонного мита на даний момент згідно з чинними нормативно-правовими актами не є можливим. Це підтверджується тим фактом, що ні на один з товарів, на які можуть встановлюватися сезонні мита відповідно до Закону України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції», Митним тарифом України не передбачено пільгову ставку ввізного мита у розмірі тридцяти відсотків або більше. При цьому така пільгова ставка на визначені товари, згідно зі згаданим вище законом, є обов'язковою умовою запровадження сезонного мита на визначені товари. На нашу думку, це також пов'язано з тим, що Україна, підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, взяла на себе зобов'язання зі зниження ввізного мита протягом перехідного періоду.

Таким чином, вважаємо за необхідне внести зміни до чинного законодавства таким чином, щоб була реальна можливість застосування сезонного мита, наприклад шляхом встановлення меншої пільгової ставки як умови для застосування даного виду мита. Необхідним також є внесення змін до переліку кодів товарів, на які можуть встановлюватися сезонні мита, адже він містить посилання на такі коди згідно УКТ ЗЕД, які відсутні у Законі України «Про Митний тариф України». Крім того, вважаємо, що ефективним є не лише сезонне ввізне мито, але і сезонне вивізне мито, про яке у національному законодавстві не вказано.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України, 2010. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Митний кодекс України, 2012 // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
3. Про встановлення термінів дії сезонного ввізного (імпортного) мита на сільськогосподарську продукцію в 1999 році: постанова Кабінету Міністрів України від 1.07.1999 р. № 1178. URL: <https://goo.gl/hFmев1>
4. Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.07.1997 р. № 468/97-ВР. URL: <https://goo.gl/cBg7u5>
5. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998 р. № 330-XIV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/330-14>
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 2014. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011
7. Вишновецький В. М. Мито в системі обов'язкових платежів // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2009. № 4. С. 38-41.
8. Застосування ставок ввізного мита згідно з Митним тарифом України // Вісник. Офіційно про податки. 2016. № 24 (882). URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90009959>
9. Капуш І. С. Сутність та правова природа особливих видів мита // Митна справа. 2006. № 5. С. 28-33.
10. Кучерявенко Н. П. Налоговое право: учебник. – К., Консум, 1997. 432 с.
11. Муко́нін О. В. До поняття мита // Митна справа. 2003. № 1. С. 107-109.
12. Прокопенко В. В., Козлова Д. В. Митні платежі в Україні: зміст, особливості // Митна справа. 2013. № 4. С. 50-56.
13. Прокопенко В. В. О применении комбинированной ставки ввозной таможенной пошлины // Митна справа. 2013. № 3. С. 36-40.

